

SOVYET AVANGARDI İSTANBUL'DA!Fırat ARAPOĞLU¹

¹Altınbaş Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Sosyal Bilimler Bölümü, İstanbul
firat.arapoglu@altinbas.edu.tr

Özet

Sovyet avangardı sömürü düzenini yıkmayı ve dünyayı dönüştürmeyi amaçlamıştır ve bu yaklaşıma göre sanat, kaçınılmaz olarak politik olacaktır. Sanatçılar, dünyayı yeni baştan görsel olarak tanımlıyorlar, böyle bir projenin poetikası, geleneksel sanat tarihinin kanonlarını içerecek bir kümülatif yapıda olamazdı. Bu çalışma, Sakıp Sabancı Müzesi'nde, İstanbul'da 18 Ocak 2019 tarihinde açılan "**Rus Avangardı. Sanat ve Tasarımla Geleceği Düşlemek**" sergisine ve sergideki işlerin üretildiği tarihsel arka plana odaklanıyor.

Anahtar Kelimeler: Sovyet Avangardı, Sakıp Sabancı Müzesi, Eleştiri.

SOVIET AVANT-GARDE IN ISTANBUL!**Abstract**

Soviet Avant-garde aimed to demolish the system of exploitation and to change the world; and according to this approach, art would be political inevitably. While artists were defining the world visually all over again, the poetics of this kind of a project could not be a cumulative consisting of the traditional canons of art history. This essay focuses on the exhibition titled "Dreaming the Future: Russian Avant-garde Art and Design" that opened at Sakıp Sabancı Museum, İstanbul on January 18, 2019 and the backgrounds of the works in it.

Keywords: Soviet Avantgarde, Sakıp Sabancı Museum, Criticism.

SOVIET AVANT-GARDE IN ISTANBUL!

Rus avangardı akımının Türkiye'deki en kapsamlı sergisi olan, "**Rus Avangardı. Sanat ve Tasarımla Geleceği Düşlemek**" sergisi Sabancı Holding'in katkılarıyla S.Ü. Sakıp Sabancı Müzesi'nde açıldı". Bu cümle tüm yanlışları ve yanlışlıklarıyla, müze tarafından paylaşılan basın bülteninden. Müzedeki serginin temeli olan Selanik Çağdaş Sanat Müzesi'nde bulunan George Costakis koleksiyonu Sovyet Avangardı'nın detaylıca görülüp, araştırılabileceği bir zenginlik. Moskova'daki Tüm-Rusya Dekoratif Sanatlar Müzesi ve Multimedya Sanat Müzesi'yle sergideki işler tamamlanıyor. 1 Nisan 2019 tarihine kadar devam edecek olan sergide yer alan işlerin anlamlandırılması için, üretildiği tarihsel arkaplana bakmak verimli olacaktır.

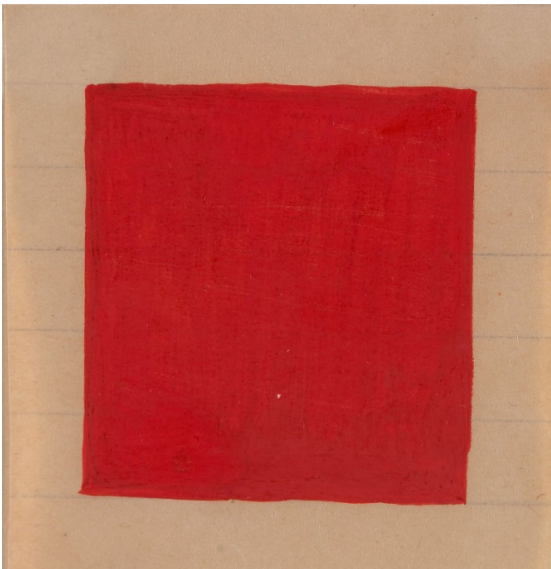
20.yüzyılın ilk çeyreğinde Rus Çarlığı'nda izleri ortaya çıkmaya başlayan bazı sanatsal yönelimler, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne uzanacak olan politik devrimi desteklemekteydi. Bu avangard akımlar klasik sanatın sahip olduğu ve temsilcisi olduğu Çarlık rejiminin estetik beğenisini tasfiye edecek yeni bir sanatsal formatın arayışındaydılar ve bunu politik/poetik bir yaklaşımla sunmanın donanımlarına sahiptiler. Sovyet avangardı, böylece, yeni bir dünyanın görseliğini üretecekti. Bu teknolojik determinizmi olumlayan İtalyan Fütürizminin kör inancının fersah fersah ötesindeydi ve Sovyet sanatçıları teknolojik determinizmin yaratma potansiyeline sahip yıkımların tehlikelerine karşı uyanıktı. Sovyet Avangardının kökleri Moskova

ve St. Petersburg'da (1924 sonrasında Leningrad olacaktır) Burliuk Kardeşler, Mikhail Larionov, Natalia Goncharova ve Aristarkh Lentulov gibi sanatçıların işlerini kamuya sundukları 1908'e kadar uzanmaktadır. Bu yönelimler devrim sürecine kadar hızlı adımlarla devam etmiştir.

Avangard sanatçılar, kuşkusuz, devrimi büyük bir sevgiyle karşıladı. Sanatsal devrim, politik devrimle bir araya gelmişti. Kazimir Malevich'in bütün resimleri yakarak, küllerini müzelerde sergileme fikri tartışılabilir bir hale gelmekteydi, çünkü sanatçıya göre Süprematizm'den sonra başka sanat olmayacaktı (Resim 1). Malevich için sanat ve doğada yaratıcı süreç daimi bir süreklilikte ve mekan, zaman ve tarihin ötesine taşınana kadar devrimin ve sanatsal devrimin yaratacağı yıkım en uç noktasına kadar götürülmeliydi. Sergide yer alan Malevich'in "Kızıl Kare" ve "Siyah Dikdörtgen" çalışmaları bu perspektifte yorumlandığında hiçbir şey olmanın sadece olasılık olarak resimlendiği görülür (Resim 2 ve 3). Nesne olmayan formlar Süprematizmin temel stilydi ve insanlığın dünyayla hakiki ilişkisi, ancak bu formlar üzerinden kurulabilirdi.

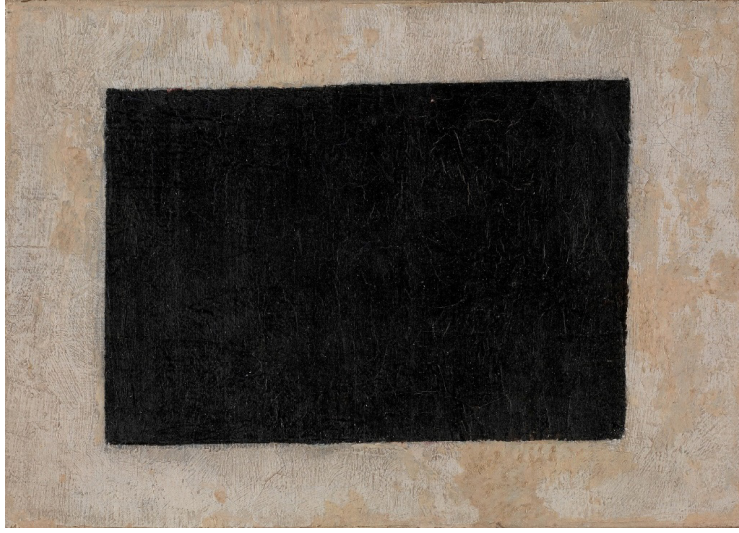

Resim 1. Olga Rozanova, Ksenia Boguslavskaja ve Kazimir Malevich, Malevich'in 0.10 sergisindeki resimleri önünde otururken. Petrograd, 1915.

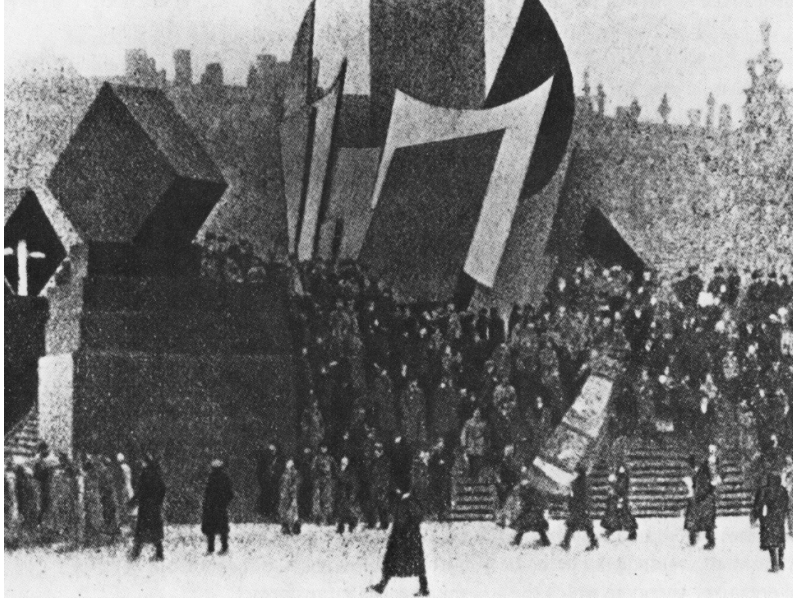
Resim 2. Kırmızı Kare, tarihsiz, Kâğıt üstüne guvaş, Devlet Çağdaş Sanat Müzesi Costakis Koleksiyonu

Yeni kurulan dünyanın görsel dili, örgütlenen sanatçılara göre, sadece devrimci sanatçılar tarafından yapılabilirdi ve tabiri caizse, Malevich'in görsel sanatlarda yaptığını, şiirde Velimir Hlebnikov yapacaktı. Onun yarattığı fonetik, yeni bir dile odaklanarak, sese dayalı yeni bir dünya yaratıyordu ve dinleyicisini etkilemişti. Malevich ve Hlebnikov birlikte yeni bir dünyanın ve insanlığın, tekno-estetik bir yöntemle yeniden-yaratılacağına inanmışlardı. Amaçladıkları çağın yok ettiği imge ve sözcüklerin gücünü tekrar canlandırmaktı.

Resim 3. Kazimir Malevich, *Siyah Dikdörtgen*, 1915, Tuval üstüne yağlıboya, Devlet Çağdaş Sanat Müzesi, Costakis Koleksiyonu

Devrimin ilk aylarında, Sovyet avangard sanatçıları yeni devletin kutlamalarını organize ederek işe koyuluyordu. Bu etkinlik tasarımlarıyla Moskova ve Petrograd meydanları yeni simgelerin ve yeni bir halka, işçilere ve köylülere adanan anıtsal sanat örnekleriyle doluydu. Olga Rozanova, 1 Mayıs İşçi Bayramı için 1918'de Moskova'yı havai fişekler ve ışıklandırma ile rengarenk süslerken, Nathan Altman Petrograd'da Hermitage Müzesi'ni kızıl bayraklarla donatıp, Alexander Sütunu'nun etrafını Süprematist kompozisyonlarla kaplıyordu (Resim 4 ve 5).

Resim 4. NatanAltman, Kışlık Saray Dekorasyonu, 1918. Kolaj ve suluboya, Rusya Müzesi, Leningrad

Resim 5. NatanAltman, Kızıl Ordu'nun Birinci Yıldönümü Kutlamaları için Alexander Sütunu Tasarımı, Petrograd, 1919

Devrimin kültürel ve pedagojik yayılımındaysa poster, dergi ve kitaplarla bunların tasarımı önemli bir role sahiptir. Kübo-Fütürist, Konstrüktivist ve Süprematist formlar sade biçimleri ve şatafatsız yapılarıyla bu yeni toplumsal yapılanmaya gayet uygun biçimlerdi. Örneğin El Lissitzky ve Alexander Rodchenko'nun yapıtları, bir kompozisyonun nasıl politik içerime sahip olabileceğini ya da insanlara nasıl kültürel devrimin bir parçası olabileceğini gösteriyordu. Rodchenko'nun diyagonal çizgilerle oluşturduğu kompozisyonlar, devrimci sanatsal formları göstermektedir ve bu üretimlerle, yaşamın her alanı devrimci arzuyla dolması beklenmekteydi. Bu sadece sanatla değil, gündelik yaşamın her alanına sızılmasıyla mümkün olabilirdi. Yeni bir görsel dünya yaratma arzusu da Sovyet tasarımının ortaya çıkacağı yeri. Varvara Stepanova ve Lyubov Popova gibi isimler, devrimin yeni tekstil ürünlerinin tasarımcıları olacak, farklı meslek grupları için yapılan elbiseler, unisex tasarımları ve sade biçimleriyle yeni ülkenin modasını biçimlendirecektir. (Resim 6).

Resim 6. Liubov Popova, Mekansal Güç İnşası, 1921.

Seramik çömlükler, devrimin kültürel yayılımında rol oynayan İmparatorluk Porselen Fabrikası'nda üretilmekteydi. Malevich, Nikolai Suetin ve İlya Chasnik'le birlikte Süprematist çizgilerde çaydanlıklar ve fincanlar üretmişlerdir. Alexandra Shchekotikhina-Pototskaya ve Sergey Chekhonin'in devrimci sloganları içeren tasarımları, seramik üzerinden yeni bir öykü anlatmaktaydı (Resim 7).

Resim 7. Nikolai Suetin, *Kahvedan*, 1923, Boyalı porselen, Devlet Çağdaş Sanat Müzesi, Costakis Koleksiyonu

Mimarlıkta devrim Konstrüktivistlerin üretimlerinde cisimleşmiştir, ama devrimin erken yılları yeni binaların inşası için uygun altyapıya sahip olmadığından, bu dönemin projelerinin çoğu kâğıt üzerinde kalan çizimler veya maketlerdir. Bunlardan en çok bilineni Üçüncü Enternasyonel Anıtıdır. 1919'da Vladimir Tatlin tarafından yapılan taslak eğik çelik çerçevenin içerisinde camdan yapılan üç geometrik formdaki yapıyı kapsar: Küp, silindir ve koni. Bir yıl, bir ay ve bir gün içerisinde dönüşlerini tamamlayacak olan bu yapılar, yeni çağın başlangıcını göstererek, zamanı ölçecek unsurlardır.

Sovyet avangardının dünyası, sömürü düzeninin kaosunu yıkan ve bunu dönüştüren bir yapıdadır ve bu yaklaşıma göre sanat, de facto kaçınılmaz olarak politik olacaktır. Sanatçı da artık çevresini ve dünyayı yeni baştan görsel olarak tanımlamalıdır. Kuşkusuz böylesi bir projenin poetikası geleneksel sanat tarihinin kanonlarını içerecek bir kümülatif yapıda olamazdı. Verili Batı sanat tarihi kodeksinin aksine, burada, sanatın bağlamı ve mekânı süreç içinde oluşmaktadır ve diyalektik olarak devrimin görselliği gündelik yaşamı etkilerken, kendisi de bu süreç içinde değişmekteydi. Batı sanatının aksine, Sovyet avangardında sorun bir boşluk doldurma değildi, aksine, boşluğun yaratılması ve güvence altına alınması önemliydi. Sovyet Avangardının ulaştığı nihai nokta işte budur. Avangard mekân ve sanat nesnesi arasındaki boşluğu oluşturmuştur. Zira, ancak bu şekilde geçmişin gerici gölgesi def edilebilir ve yeni bir görsel dünya kurulabilirdi.